

dominades per la mà i per l'intel·ligència de l'home.

Tal es el paganisme den Verdager a *L'Atlantida*: primitiu, cosmogonic, pre-classic, profà absolutament a l'esperit politeista i panteista que l feu evolucionar a Grecia fins assolir la personalisació i la divinisació de les forces naturals. I pot-ser sigui aquesta la raó per la qual pogueren subsistir l'una al costat de l'altra dins l'ànima den Verdager aquestes dues tendències tant antagoniques com el paganisme i el misticisme cristià.

El primer, en efecte, es tot exterior en el nostre gran poeta, el segon tot interior. Ell no l té l sentit mistic de la natura, sentit d'on naixen, com dues corrents divergentes, el politeisme i el panteisme de les primitives religions. No l'ha trobat a Déu en la natura, car el seu Déu es tot interior; i ha estat solament llavors que ha mirat dins el seu cor, llavors que ha cantat les seves emocions purament íntimes, quan ha trobat el seu Déu, com dintre un santuari del qual no li hagués plagut eixir pera infondre-s en tot lo que l voltava.

Aquest misticisme tot subjectiu, psicologic, moral i ascetic, es el que posseía l nostre Verdager, que per aquest costat pertany plenament a l'escola dels mistics castellans del XVIes

segle, més sentimentals que metafísics, més moralistes que filòsops. I es en aquesta interioritat absoluta del sentit de lo diví; es en aquesta eterna permanència de la visió de Déu en «el diminuto cielo interno en que el alma halla á su Creador y al de la tierra», com diu Santa Teresa¹⁾; es en la manca absoluta d'irradiació d'aquest sentit mistic a fóra de l'esperit, i en l'absència total de la tendència panteista, on se pot trobar l'explicació d'aquesta coexistència, al primer cop d'ull desconcertant, dins l'esperit den Jacinto Verdager, de dos sentits tant diferents de la vida com el purament objectiu, exterior i paganic de *L'Atlantida*, i el subjectiu, interior, cristià, de tota la producció mística posterior.

Realment, com ja havem dit abans, constitueix un cas raríssim en l'història de la literatura l'exemple d'un poeta com en Verdager que produeix, gairebé s pot dir al mateix temps, dues obres de tonalitat espiritual tant oposada com *L'Atlantida* y els *Idilis*.

Qualsevol podria creure, sorprès per aquesta antinomia d'ideals estètics cohabitant en l'esperit den Verdager, que la corrent mística, que en els *Idilis* comença a invadir tota la seva

1) *Camino de perfección*, cap. XXVIII.

ànima pera no abandonar-la mai més, com diu ell mateix en la poesia titulada *Als Estels*:

Com passarell que s'envellí en la molça,
jamai de refilada mudaré;

qualsevol podria creure, dic, que aquesta corrent mística es filla d'un pur *dilettantisme* literari produït per la suggestió dels seus habits i carrera sacerdotal. Però s'enganya qui això pensi, creient haver trobat la solució a la contradicció esmentada. En Milà i Fontanals, am la seva gran perspicacitat crítica, ja l va preveure aquest errat prejudici i el va desfer am les paraules precises i lluminoses que estampà al davant dels *Idilis*: «Lo cantor de costums catalanes y de mitològiques llegendes — diu en Milà — sens presenta ara ab un aplec de versos d'altra mena... Què hi ha hagut de nou? Per ventura ha cercat un camí divers o ha mudat de gust o de conceptes literaris?... No hi ha hagut cap cambi... Lo que s'ha proposat... ha sigut presentar una tria de poesies que fossin fidel espill *del fons de la seva ànima*, de ses aspiracions més pures y de son més fervent amor; per les quals poesies no ha forçat sa imaginació a crear noves invencions que no sortissin per elles mateixes, no ha cercat sorprenents belleses (encara que tot n'està sembrat), no ha volgut donar obres mestres (y

algunes n'hi ha), sinó que s'ha contentat d'escriure ab senzillesa lo que son cor li dictava. Ha intentat, en una paraula, seguir les petjades de l'inspirat poeta dels Cantars y dels angelics autors de *La llama de amor y Las Moradas*».

L'obra mística den Verdaguer se pot dividir en dos grans períodes. Pertany al primer la que produí en sa primera joventut, en plena serenitat d'esperit; misticisme rialler, placid i candorós com una Madona dels primitius florentins, fill de les pures emocions de l'infantesa i de l'adolescència, que té com suprema manifestació l llibre dels *Idilis*. L'altre període està format per les obres concebudes en els sofriments de la seva ànima llatzerada, inspirades pels desenganys de la seva vida oratjosa; el misticisme que s'hi respira es ombrivol i agitat, com les figures ascetiques den Zurbaran; els seus deliquis i arrobaments hi són interromputs per vius esclats de plors ardents, per llastimosos planys i dures imprecacions que li arrenca l dolor de la seva ànima inadaptada a la vida i incompresa dels homes. La flor suprema d'aquesta segona epoca dolorosa es el poema *Al Cel*.

Com molt bé observa en Milà, en Verdaguer, en els seus *Idilis*, i generalment també en totes les obres místiques de la seva primera

epoca, seguí com fervorós neofit les petjades del poeta dels Cantic. Una gran part de les poesies del seu primer flairós llibre místic podem dir que no són més que comentaris fervents d'aquell immortal brevari d'amor ont han anat a beure les ànimes enamorades de tots els climes i de totes les edats; no són més que ressons suavíssims, recullits i modulats per un dels seus deixebles, de la veu d'aquell mestre d'amor que ha llegat a totes les generacions venidores el més palpitant vocabulari de la passió, incorporat ja pera sempre més a la poesia de totes les llengües cultes, sempre corejat, copiat i refós, i mai renovat ni substituït; no són més que flamejantes jaculatories am que esclata una ànima extasiada tot resant la secular pregaria apresada dels llavis d'aquell que exaltà l'expressió de l'amor humà fins a un grau tant sublim de força i d'idealitat que ha donat lloc, passant el temps, a que la judiquessin digna d'afectes superiors als terrenals, dictada per un amor diví i inspirada pel mateix Paraclit.

Fins a tal punt arriba la compenetració de l'inspiració dels *Idilis* am l'esperit del CANTIC DELS CANTICS que, adhuc sense haver-nos deixat en Verdaguer la traducció íntegra i directa d'aquell immortal idili, així i tot ens n'hauria deixat en els seus una glosa lliure i apassionada

en la qual s'hi troben fragments d'una veritable i franca traducció.

Voleu una traducció més directa del CANTIC que aquests suavíssims versos d'*Anyorança*:

Es com un maig floridíssim,
cella-ros, candí i gentil,
bonic de cara i dolcíssim
com a triat entre mil.

Oh! Si l veieu al que anyoro
a la llum del jorn naixent,
dieu-li, verges, que m moro
de mal d'enamorament.

¿Què són aquestes estrofes sinó una glosa dels coneguts versicles del capítol V del CANTIC, que en la traducció den Verdaguer diuen:

Oh filles de Solima jo us conjuro
que si trobeu a l'Estimat de l'ànima
li dieu que d'amor jo malaltejo.

Mon Amat es vermell, candí i gentil, etc.?

En un altre lloc dels *Idilis* exclama:

Cobriu-me de flors,
que d'amors me moro;
cobriu-me de flors,
que m moro d'amors;

versos que constitueixen una variant d'aquell

versicle del capítol II del CANTIC, que l nostre poeta tradueix així:

Mes bones amigues,
feu-me ploure flors;
sosteniu-me am pomes,
que m moro d'amor.

En la poesia *Somni de gloria* apareix també la suggestió inefable de l'idili oriental en aquella descripció:

Es d'or ton fonament,
tos portics són d'argent, etc.,

que recorda la de la llitera de Salomó al capítol III del CANTIC:

Són d'argent sos balustres i d'ebori.
.....
Lo seu reclinatori es una crosta d'or, etc.

No acabariem mai si volguessim esmentar una per una totes les imatges, totes les expressions de les poesies dels *Idilis* preses directament del CANTIC DELS CANTICS; llevors vingudes dels vergers d'Orient que germinaren i floriren en el cor del nostre poeta als raigs fecondants de la divina poesia del cantor de la bella Sulamitis. Les poesies *Anyorança*, *Lo llit de flors*, *Lo llit d'espines*, *Somni de gloria*, *Les cinc roses* i

moltes d'altres, que fóra cosa llarga de citar, pertanyen an aquest cicle que n podriem dir oriental de l'estre den Verdaguer, en el qual les místiques esposalles de l'ànima am Déu estan representades baix les formes i les imatges sensibles de l'amor humà, encarnant en la voluptat dels sentits ubriacs de plaer les més pures delectances i els més enlairats arrobaments de l'ànima durant la seva unió amb el seu «florit Espòs».

Aquesta interpretació simbòlica dels amors passionals del CANTIC DELS CANTICS, característica del primer període del misticisme verdagueirià, fa entrar de ple al nostre gran poeta en la nombrosa família dels antics poetes místics castellans. Precisament l'ús característic que fan aquests del sensualisme simbòlic en imatges i expressions, begut directament del llibre d'amor del Vell Testament, es una de les notes que distingeixen el misticisme clàssic castellà del misticisme d'altres pobles. En virtut d'aquesta influència constant del CANTIC, presenta l'escola mística castellana un caràcter espontani i sentimental que l'allunya del misticisme teològic i racionalista de l'escola francesa de Saint-Victor; un caràcter contemplatiu i líric que l distingeix del profetisme apocalíptic de la majoria dels místics italians arrencant de desde en

Joaquim de Fiore; un caracter psicològic i d'auto-observació que l preserva del panteisme típic dels Bøhme i dels Ruysbroeck i els altres antics mistics alemanys.

Així, doncs, l'element personal del misticisme del nostre Verdaguer en la seva primera època no l trobem pas per aquest costat de les influències orientals que tant intimament el lliguen am la mística castellana. Tampoc el trobem en el seu aspecte purament líric, puix el seu lirisme, en aquest primer període de la seva obra, respira la serenitat clàssica de fra Lluís de León. En els *Idilis*, les poesies de més volada lírica, com *Als Estels*, *Volada de l'Anima*, etcetera, són concebudes i plasmades dintre la manera del famós poeta castellà, i el caient dels versos i de les estrofes i l'entonació poètica l recorden directament. Vegi-s el començament de *Volada de l'Anima*:

Ah! Quan serà que pugui
sortir d'eix envolcall que m du a la tomba?

que es una franca imitació d'aquella oda famosa de Lluís de León:

¿Cuándo será que pueda,
libre de esta prisión, volar al cielo?

L'element original del misticisme verdague-

rià en aquesta primera època placida i riallera del seu misticisme es realment el popular, el personal de tot el seu poble. I aquesta es la seva glòria més gran i més pura, la que l'ha fet devenir el nostre poeta nacional per excel·lència, puix la seva personalitat se confon ab la de tot el seu poble. Es de les seves inimitables poesies de caracter popular-narratiu d'on s'exhala l'aroma inconfondible del sentiment verdaguerià, copsat en les mateixes entranyes de l'ànima popular. Es en aquestes ingenues i candoroses fantasies sobre l'infantesa de Jesús i les vides dels sants, de que tant abundosa se va mostrar la vena del nostre poeta, on se realisa plenament aquesta original infusió de l'element popular dins del mistic, que constitueix la nota personal den Verdaguer. *La fugida a Egipte*, *Santa Cecília*, *Rosalía*, *Sota l'ombreta*, *Santa Maria Magdalena*, *Sant Josep*, etc., etc., heus-aquí algunes de les poesies dels *Idilis* on trobem l'element popular en tota sa puresa, on trobem l'ànima den Verdaguer cantant lliure de tota influència, sord a tota ressonància de veus externes, fora de la del seu poble, que més aviat podriem dir que era interna i la portava dintre, com infosa en la seva ànima am la primera cançó que sa mare li cantà en el seu bregol.

De tot lo dit se desprèn que l misticisme de la primera epoca den Verdaguer no té cap característica netament individual, puix la que havem trobat es la popular, la nacional, la propria de la tradició de la nostra poesia místico-popular, tronc amb el qual ha vingut a embrancar la poesia verdagueriana.

Més tard, durant l'evolució que per efecte de les vicissituds doloroses de la seva vida accidentada sofrí l seu misticisme, se nota una tendència cada dia més marcada cap a l'individualisació del seu sentiment, que cada dia assoleix una expressió més patetica i apar una corrent que deriva cap als abims de l'Humilitat i de la Caritat, fugint dels claustres closos i isolats del misticisme espanyol, pera anar a sojornar en la vall del misticisme franciscà, oberta i lluminosa, on floreixen juntes la vida activa i la contemplativa, i tota roenta de la soleiada d'un amor universal que fa bategar el sentiment de lo diví en cascuna de les criatures. Però no entra en el meu proposit estudiar aquesta segona etapa del misticisme den Verdaguer, i solament avençaré la meva opinió de que aquest misticisme no arribà a una individualisació completa, a una perfeta autonomia, a un valor original suficient pera que poguem considerar al nostre gran poeta com fundador d'una mo-

derna escola mistica catalana, distinta en esperit de totes les altres fins ara conegudes en el món civilisat.

Es logic i natural, d'altra banda, que en la figura del nostre poeta mistic no trobem una diferenciació individual per damunt de la popular o nacional, que es la que l distingeix dels poetes mistics dels altres pobles. En Verdaguer es el geni de la nostra renaixença poetica; i, quan un poble neix o reneix, el primer graó que puja la seva poesia es la rehabilitació, la reconquesta de la seva personalitat nacional, la reintegració de l'ànima popular. Aquesta fou l'obra den Verdaguer: ell tornà a la nostra poesia la seva fesomia propria, ell reinfongué en el seu cos la veritable sava popular de que tant sadolla tenia la seva ànima i de que tant aixut havia estat, en general, el primitiu tronc de la nostra renaixença poetica, corcat de malura retorica i eruditista.

Doncs bé: un cop reconquerida la personalitat nacional de la nostra poesia, la diferenciació global del nostre sentiment popular respecte del dels altres pobles, ens toca pujar el segon graó on s'ha de realisar la diferenciació individual, on s'ha d'exercir, com necessaria reacció, l'influencia de l'individu sobre l sentiment poetic popular, així com en el graó anterior ha estat

aquest sentiment l'únic centre de gravitació de l'individu. Llavors se verificarà la desintegració de la nebulosa primitiva en individualitats independents am llum i orbita propries, sense deixar per això d'obeir a la llei d'unitat i harmonia del sistema del qual formen part.

¿Havem entrat ja en aquest període de desintegració o ens trobem encara dintre de la nebulosa? ¿Qui serà prou hardit pera respondre categòricament en l'un sentit o en l'altre? Però les noves generacions pugen amb el gran secret de l'avenir ocult i invisible en els arcs de llur ànima encara muda i incompresa... Esperem, esperem.

MANUEL DE MONTOLIU

Març de 1907

ELS JARDINS DE SALOMÓ

I

Així s'anomenen encara ls vergers d'Oved-Ourthas, després de tres mil anys de passar de la mà d'un senyor a la d'altre senyor. De la mà dels israelites passarien a la dels romans, de la dels romans a la dels cristians que dominaren en aquell país una curta temporada, de la mà dels cristians passà a la dels moros, a qui ls compraria l protestant que n'es avui propietari.

Aqueixos jardins són a una hora curta de la ciutat de Bethlem, a la banda de mig-dia, i s'extenen al fons d'una valleta estreta i llarga formada per dues petites montanyes paraleles, que són avui els únics i veritables murs de l'*Hortus Conclusus*, com l'anomena la Sagrada Escriptura.